

TANIL BORA • Kârhanede Romantizm

TANIL BORA 1963 Ankara doğumlu. İstanbul Erkek Lisesi'ni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1984-88 arasında haftalık haber dergisi *Yeni Gün-dem*'de gazetecilik yaptı. 1988'den beri İletişim Yayınları'nda araştırma-inceleme dizi-si editörüdür. O zamandan beri kitap çevirmenliğiyle de meşguldür. 1993'ten 2014'e kadar üç aylık sosyal bilimler dergisi *Toplum&Bilim* dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı. 1989'dan beri düzenli yazdığı aylık sosyalist kültür dergisi *Birikim*'in 2012'de yayın koordinatörlüğünü, 2016'da yayın yönetmenliğini üstlendi.

Ağırlıklı çalışma alanları, Türkiye'de siyasal düşünceler, özellikle sağ ideoloji ve milliyetçiliktir. Bu konularda yayımlanmış kitapları: *Devlet Ocak Dergâh - 1980'lerde Ülkücü Hareket* (Kemal Can'la birlikte - İletişim Yayınları, 1991), *Milliyetçiliğin Provokasyonu - Yugoslavya* (Birikim Yayınları, 1991), *Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası / Bosna-Hersek* (Birikim Yayınları, 1994), *Milliyetçiliğin Kara Baharı* (Birikim Yayınları, 1995), *Türk Sağının Üç Hali* (Birikim Yayınları, 1998), *Devlet ve Kuzgun - 1990'lardan 2000'lere MHP* (Kemal Can'la birlikte - İletişim Yayınları, 2004), *Medeniyet Kaybı - Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar* (Birikim Yayınları, 2006), *Türkiye'nin Linc Rejimi* (Birikim Yayınları, 2008), *Sol, Sinizm, Pragmatizm* (Birikim Yayınları, 2010), *Ceryanlar - Türkiye'de Siyasî İdeolojiler* (İletişim Yayınları, 2017), *Zamanın Kelimeleri* (Birikim Kitapları, 2018).

İletişim Yayınları 1156 • Futbol Kitapları 17

ISBN-13: 978-975-05-0413-6

© 2006 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-3. Baskı 2006-2016, İstanbul

4. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Bağış Erten

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK VE İÇ FOTOĞRAFLAR Haydar Tanışan

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622 Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

TANIL BORA

Kârhanede Romantizm

Futbol Yazıları

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

Sunuş ve Teşekkür.....	7
Bilmenin Yolları, Sevmenin Yolları	15
Futbol Sevgisi, Futbol Bilgisi.....	17
Futbolun Cazibesi ve Solun Futbolu.....	23
“Kötü” Taraftarlık ve Sevmeyi Bilmek.....	27
“İyi Taraftarlık” ve “Kaybederken Kazanmak”.....	32
Dünya Kupası ve Futbol Mezhepleri.....	35
Futbolda İstatistik, İstatistikli Futbol.....	40
“Gençler”i Sevmek	45
Gençlerbirliği; Futbol Pop’unun Kıyısında.....	47
Bir Taraftar Zanaatı: Eski Gençlerlileri Takip Etmek.....	53
Mahrem ve Çok Samimi.....	60
Ne Güzel Bir Andı O.....	63
Futbol Folklorü	67
Karda Kıyamette Futbol!.....	69
İkindiyin Saat Üçte.....	74
Sabahın Köründe TV’de Futbol.....	80
İstanbul - Futbolcunun Cennet ve Cehennemi.....	85
19 Mayıs: Ankaralıların Bir Buluşma Yeri.....	89
Modern Arenalar Geleneğe Karşı.....	93
Tribün Kadınları.....	97
İkonlar, Tapınılan Adamlar.....	101

Forma Estetiği.....	105
Renklerin Rengi.....	109
İsim-Şehir Oyunu.....	115
Nerede? Atatürk Stadi'nda. Hangisinde?.....	119
Öyle Topçu İsmi Olur mu?.....	124
Gol Sevinçleri.....	127
Sokak Futbolu.....	131
Kumda Oynamanın Endüstrisi.....	134
Çalıma Kaçmak, Çalımdan Kaçmak.....	137
İhtiyar Kurtlara... Ve Bülent Korkmaz'a Saygı.....	141
Canlı ve Fişsiz, Plüz!.....	148
Futbol Argosunun Bereketi.....	151
“Bunlar Ne Diyor?”.....	155
“Baba Beni de Maça Götürsene”.....	158
“Bugün Maç Yapamadık”.....	162
“Fıkıh” Sorunları.....	165
Bir Kulüp Kimindir?.....	167
Has Taraftar ve “Kulübün Sahibi” Olmak.....	171
Taraftar mı Takımını Seçer, Takım mı Taraftarı... Ve Taraftar Aslında Neyi Seçer.....	177
Tribün Terörü?.....	182
Bu Ne Biçim Kupa? – Lütfen Herkes Torbaya!.....	190
Milli Takım – Mecburi Destek, Mecburi Aşk mı?.....	196
Konsantrasyon, Ya Resullulah!.....	202
Allah İçin Oyna, Forman İçin Oyna, Teşvik İçin... ..	206
Futbol Meczubunun Meseleleri.....	209
Bu İnsanlar Bu Dandik Takımları Niye Tutarlar?.....	211
Maç Gezinleri.....	217
Transfer... Ve Meczup Taraftarın Gündüz Düşleri.....	221
Devre Arası ve Kıtık Buhranları.....	224
“Maç Kaç Kaç?”.....	229
Tekeşlilik mi, Çokeşlilik mi?.....	234
Yaban Liglerden Takım Tutmak.....	239
Allah Rızası İçin Bir Hoş Söz... ve Aykut Kocaman.....	245
Medyada ve Hayatta Aşırı Futbol Sorunu.....	251

Sunuş ve Teşekkür

10 yaşımdan beri düzenli maça giden biriyim. Televizyonu, futbol maçı izlemek için kullanır, zaten esas itibarıyla bu maksat için yapılmış bir icat olarak değerlendiririm. Hayat ritmimde fikstürün belirli bir ağırlığı vardır. Daha ne diyeyim: Futbolu, çok severim!

Bu futbolseverlik mesaisi, uzun yıllar boyunca, yazı hayatımın dışında cereyan etti. 1983'ten beri düzenli yazıyorum. 1990'ların sonlarına gelene kadar yayımladığım onca haftalık dergi yazısı, uzun makale, kitap arasında, futbolla ilgili olanlar, derleyip çevirdiğim bir kitap (*Futbol ve Kültürü*) ve bir iki ufak gazete-dergi yazısından ibaretti. Futbol, “özel alanımdaydı” kısacası, “kamusal” a çıkmıyordu.

Derken, 1997'de, *Radikal* gazetesinin haftalık Pazar eki *Radikal İki*'ye, ara sıra futbol yazıları yazmaya başladım. Sık değil, iki üç ayda bir. İlk teşekkürü, Tuğrul Eryılmaz'a, Nazan'a ve Nilgün'e, onların şefkatli horgörülerine borçluyum bunun için! Sonradan “ayaktopu yazarı” diye hakaret ettiler, kendilerine ihanetle suçladılar; ama o yazılarımı yayımlayarak, ilk onlar vesile olmuşlardır bu yola düşmeme.

Asıl büyük teşekkürü, Yiğiter Uluğ'a borçluyum. Beni geri dönülmez biçimde bu yola düşüren, eksik olmasın, odur.

2000 yılının Ağustos ayı başında beni arayıp, gazetelerin spor sayfalarında Salı günleri yayımlanan klasik lig haftası değerlendirmelerini yazmamı teklif etti. Her topa seğirten bütün oğlan çocuklarının yapacağı gibi, hemen kabul ettim. O vakitten beri, düzenli Salı yazıları yazıyorum. İlk yıl *Radikal*'in spor sayfasında, sonra iki seneye yakın devam eden *Radikal Futbol* Ekinde, ardından yine gazetenin spor sayfasında. Bu mesai sırasındaki arkadaşlıkları için, Yiğiter Uluğ'dan sonra, Barış Tut'a, Uğur Vardan'a, Bağış Erten'e, Eray Özer'e teşekkür etmeliyim. Tabii, *Radikal Futbol* cemaatindeki herkese de; mektup ve telefon arkadaşlığından ötürü özellikle Kıvanç Koçak, Bener Onar, Banu K. Yelkovan, Mehmet Demirkol, İbrahim Altınsay'a... Okur cenahından iki elektronik mektup arkadaşımı eklemeliyim: Beşiktaşlı Esin Gedik'le iki yıla yakın süre, şimdilerde Malatyaspor'un mâkus talihine kahrolmakta olan Volkan'la ise yaklaşık üç yıl yazışarak sohbet ettik. www.chivi.com editörlüğünü yapan Murat Toklucu'nun, TRT'den Levent Özçelik'in ilgisini de teşekkürle kaydetmeliyim. İmran Ayata'ya, hem "e-yârenliğinden" ötürü, hem bayıldığım futbol dergisi *11 Freunde*'nin [11 Arkadaş] tedarikçisi olarak, minnet doluyum.

Bu yola birlikte düştüklerimiz... Semih Gümüş, "ciddi" yazı dünyası ile futbol arasındaki ilişkiye öncülük edenlerdendir. Ama biz başka tertibiz: Bu yola sosyoloji profesörü arkadaşım Ahmet Çiğdem'le beraber düştük. Kader ortaklığımız onunladır. www.medyakronik.com ve www.haysiyet.com sitelerinde girdiği toplarla Ümit Kıvanç'ı da saymalıyım bu kadroda. Vaktur duruşuyla hepimize hiza veren, hemşehrisi olmaktan gurur duyduğumuz Erkan Goloğlu'nun yeri zaten ayrı.

Bazı büyüklerin moral desteklerinin beni gerçekten gönendirdiğini saklayamam. Atilla Gökçe, "destursuz bağa girilmez" edâsının bütün huşûnetiyle hüküm sürdüğü futbol yazıcılığı ve gazeteciliği ortamında, cömert, yüreklendirici tutumuyla bir "şık abi" idi. Bir de, Zeki Çol. Bir de, Ahmet Çakır. Annemle teyzemlerin mahalle arkadaşı Sevin Okyay, güzel sözlerle mutluluk bahşeden bir "şık abla"... Ama riyâ yok; benim için en

önemlisi, Mekteb-i Mülkiye’de hocam, gerçekten en ‘Hocam’ olan hocam Ümit Hassan’ın mahcup edici iltifatları idi.

* * *

Onu belki kızdıracak bir teşekkürü, Can Kozanoğlu’na borçluyum. Onun 1990’da çıkan *Bu Maçı Alıcaz* kitabı, Türkiye’de futbola başka türlü bakmanın imkânlarını görmemizi sağlayan, çığır açıcı bir eserdir. Bu kitap, futbola hem sevgiyle ve burası çok önemli: neşeyle bakan, hem de futbol âleminin çok yönlü sosyalliğini analiz eden bir yaklaşımın imkânlarını gösterdi. Futbol endüstrisinin içinden olmayanların futbol üzerine düşünüp yazmasından doğabilecek verimleri ilham etti. Futbolseverler arasında “okuyanların” da olduğunu ve onların “teknik” yazılardan öte bir gıdaya aç olduğunu gösterdi.

Can Kozanoğlu’nun kitabından yaklaşık on yıl sonra, işte 1990’ların sonlarında, -benim de bu yola düştüğüm dönemde, bu ilginin olgunlaştığını ve “patlama” yaptığını gördük. Bu olgunlaşmanın ardında, başka bir sürecin ‘olgunlaşması’ vardı: Politikanın “bastırılması”, buna mukabil politika-dışı sayılan alanlara dönük ilginin kışkırtılması. Ki futbol, bu memlekette onyıllarca politika-dışılığın bayrağı sayılmıştı. Ayrıca 80’ler zaten futbolun endüstrileşme sürecinin dünya çapında hızlandığı ve ilginin “patladığı” bir dönemdi...

Bu değişimle beraber, yazar-çizer-okur takımı arasında, futbolla ilgileniyor olmaktan mahcubiyet duyma devri geçti; şimdi tersine, futbol tutkunu olmak revaç buldu. Futbolla ilgilenmek, sıkı taraftar olmak, hem “popülerlikle” bağlantının hem de hayattan “keyif” alma yetisinin bir alâmeti gibi görülüyor. Hatta futbola veya takımına olan düşkünlüğünü gösterme arzusu zaman zaman teşhirci bir hal alıyor! Can’ın teşekkürüne belki kızacağını düşündüğüm nokta da tam burası. Hem yakın zamana kadar futbolla alâkası olmayan tiplerin maç hastası kesilmesinden, hem de -kendisinin de bu bakımdan kesinlikle ‘normal’ bir insan sayılamayacak olmasına rağmen- futbolun hayatta anormal yer kaplar hale gelmesinden rahatsızlık duyuyor Can; bu gıcıklıkla, asla futbol yazmıyor ve konuşmuyor.

Gerçekten de, futbolseverleri bile ikrah ettirebilen bir aşırı ilgi var futbolun üzerinde. Futbol, hayatın başka alanlarında açığa çıkabilecek potansiyel enerjiyi emiyor. Apolitikleştirmenin veya depolitize etmenin ötesinde, yer yer, sanki politikayı ikame ediyor! Taraftar kimliği, politik bir kimlik kadar bütünlüklü sayılabiliyor, bir dünya görüşünü ifade edercesine kapsamlı ‘yaşanabiliyor’; ya da bir politik kimliğin bilimum şiarlarını, misyonunu onu sırtına yüklemeye kalkılabiliyor!

Peki, bu ahval karşısında, “entelektüel” sıfatıyla anılan insanlar futbolla nasıl alâkalanıyorlar – ve alâkalanacaklarsa, nasıl alâkalanmalılar? Kimileri, “gündüz insan gece hırı” üslûbuyla ‘takılıyorlar’ futbola. Bir *karnavalesk* ferahlama, eğlenme, boşalma ânı olarak görüyorlar. Yerleşik futbol kültürüne (endüstrisinin, medyasının, ‘ortamının’) hâkim biçimine lânet edip bu tutkusunu kendine saklamayı seçenlerin de yönelimi bu. Kimileri ise, bundan öte, -karnavalesk yanından ayrı olarak veya onunla birlikte-, futbola bakışa, futbol sosyalliğinin formatına, futbol sohbetinin diline bir müdahalede bulunma derdindeler. “Entelektüel düzeyi yükseltmek” maksadıyla değil, popüler-kültürel yeniden-üretimi yine popüler dilin içinden, kendi içinde dönüştürecek bir müdahaleye yeltenerek...

Bu alâkalanma tarzı, bir başka entelektüel ilgiyle birlikte düşünölmeli: Sosyolojik ya da kültürel meraklar, anlama-açıklama kaygısı, kapsamlı ve etkili bir toplumsal olguyla ilgilenme “sorumluluğu”, belki ayrıca bu ilgi üzerinden kamuya bir şey söyleme isteği... Futbola meraklı okur-yazarların bazılarında futbol tutkusu, genel *anlama-açıklama* tutkusuyla birleşiyor. Buna futbol dünyasındaki egemen sevmeye biçimleriyle ilgili rahatsızlıkları eklendiğinde, başka türlü bir söz kurma, başka türlü bakmayı ‘gösterme’ çabasına yöneliyorlar. Bu çabanın, politikayı bastıran “zamanın ruhu”na karşı hamle olarak, politika-dışı alanları politikaya (hayata müdahale eden eleştirel bir tutuma) “geri kazandırmak” gerektiği fikriyle de birleşmeye müsait bir yanı var. *Neyi konuştuğunuz kadar, nasıl konuştuğunuz da önemli olduğuna göre...*

Ne üzerine konuştuğunuz kadar *nasıl* konuştuğunuzun da önemli oluşu, sadece politik bir hikmet değil. Futbol *oyununun* dinamizminden, jargonundan, mitolojisinden, ritüellerinden vs. *deneme* (veya *estetik* söz söyleme) malzemesi olarak faydalanma ayarısını da ihmal etmemeli. Doğrusu, kendi adın- ma, bu ayarının, -gerçi kuşkusuz onunla iç içe geçiyor ama-, alternatif bir 'söz kurma' kaygısından baskın olduğunu söyleyebilirim. Futbol üzerine yazmadan önce de severek okuduğum beynelmilel futbol literatürü, futbol âlemini toplumsal, politik, ideolojik ilişkileri çözümleneceği bir hücre olarak ele almak yanında, bu dünyayı edebî zevkle ve mizahlı bir romantizmle tasvir eden "güzel" metinlerle dolu. Futbol üzerine yazmak, adı üstünde, aynı zamanda bir 'yazma' işi. Futbol yazıları, futbol üzerine olmaları yanında, 'yazı' niteliğini taşıyabiliyorlar. Futbolu, başka veçheleri bir yana, yazı dünyası için bereketli bir kaynak olarak da çok seviyorum kendi hesabıma.

* * *

Zaten bilgi sahamın, futbol değil *futbolu sevmek* olduğunu söylüyorum hep! Teknik analizci değilim. Yaklaşık 34 yıllık bir seyirci olarak, gözümün önünde cereyan etmiş maçta teknik ve taktik yönden neler olup bittiğini hâlâ ancak Mehmet Demirkol'u, İbrahim Altınsay'ı okuyunca ya da Ahmet Çiğdem'in homurdanmalarını dinleyince tam manasıyla idrak edebiliyorum. Sevmesini ise iyi bildiğimi zannediyorum!

Bu kitaptaki yazılar da, ağırlıklı, romantik yazılardır. Biraz gönül gözü, biraz mizah. Gönül gözü deyince, bir tutam "ta-raftar yazısı" da ekledim! Kitabın en hacimli bölümü, futbolun *folkörüne* dair: kılıklar, jestler, edâlar, ritüeller... tribüne çıkan merdivenlerin ardında yeşil çimin ucunu gördüğüm ilk ândan beri merakımdır. (Haydar Tanışan'a, bu folkloru can katan 'gözü' için çok teşekkürler!) "Etik" meselelere eğildiğim bölümün başlığında "Fıkıh" teşbihini kullandım. Fıkıh'ın bir anlamı "bir şeyi gerektiği gibi anlayıp bilme"; diğeriye "şeriat bilgisi"... Eh, futbolseverliğin dindarlığa benzeyen bir yanı olduğu kesin. Dindarâne veya değil, biraz da meczupluk, elbette;

kitabın son bölümünün başlığında kaydedildiği üzere... Kendiyle dalga geçmeyi bilen bir meczupluk, rind bir dindarlık olursa, ne âlâ!

* * *

Bu yazıların, futbol âleminde, alaycı anlamıyla da ‘romantik’ kaçtığını bilmez değilim. Tam bu Sunuş’u yazmaya koyulduğumda, Feridun Düzağaç, *Radikal*’de futbol sevdalısı Beşiktaş taraftarı gözüyle yazdığı romantik yazılardan ötürü aldığı hakaret mesajlarına dayanamayıp, sezon sonunda yazmayı bırakacağını açıklamıştı. “*Buralardan gitme/ Buralar gitsin...*” diyecek gücümüz var mı ona?

Hakan Kulaçoğlu, gerek kendi “sağduyulu” yazılarının gerekse *Radikal Futbol*’da yazılanların, futbol ortamının kirliliği ve çirkinliği içindeki marjinalliğine yanarak, “*yaptığımız, kârhane romatizm!*” demişti. Kitabın adı, sağolsun, onun hediyesidir.

Kitapta yer alan yazıların çoğu *Radikal Futbol* ekinde ya da *Radikal*’in spor sayfasında yayımlanmıştır. Başka yerlerde yayımlanan yazıların listesi aşağıdadır.

Birçok yazının ilk yayımlanmış biçimleri üzerinde küçük değişiklikler yapılmıştır:

“Futbol sevgisi, futbol bilgisi”: *Coliseum*life dergisi, Kasım-Aralık 2000.

“Futbolun cazibesi ve solun futbolu”: *Genç Umut* dergisi, Ocak 2002.

“Kötü taraftarlık ve sevmeyi bilmek” (“Böyle taraftar olur mu?” başlığıyla): *Radikal İki*, 19 Eylül 1999.

“Dünya Kupası ve futbol mezhepleri”, *Radikal İki*, 5 Temmuz 1998.

“Gençlerbirliği – Futbol popunun kıyısında”: www.alkaralar.com (daha kısa “halk nüshası”: *Milliyet Popüler Kültür*, 19 Mart 2004)

“Bir taraftar zenaati: Eski Gençlerli izlemek”: www.alkaralar.com, Aralık 2004.

“Mahrem ve çok samimi...”: www.alkaralar.com, Mayıs 2004.

“Ne güzel bir ândı o”: www.alkaralar.com, Şubat 2004.

“İstanbul’a gitmek: Futbolcunun cennet ve cehennemi”: *Ziplİstanbul* dergisi, 4-10 Ocak 2001.

“19 Mayıs: Ankaralar’ın bir buluşma yeri”: *Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, Şubat 2004.

“Forma estetiği”: *Radikal İki*, 18 Ağustos 2000.

“Gol sevinçleri”: www.chivi.com, Ocak 2001.

“Bunlar ne diyor?”: Filiz Bingölçe, *Futbol Argosu Sözlüğü*, AltÜst Yayınları, Ankara 2005.

“Bir kulüp kimindir?": *Radikal İki*, 27 Şubat 2000.

“Taraftar mı takımını seçer, takım mı taraftarı... ve taraftar aslında neyi seçer?": *Cogito*, Kış 2003.

“Tribün terörü?": *Kamil Koç-Yolculuk* dergisinin Ocak 2005 sayısına yazılan bir yazıya, *Radikal*'e yazılan bazı yazılar ve bazı soruşturmalara verilen kısa cevaplardan yapılan ilâvelerle derlendi.

“Bu ne biçim kupa – Lütfen herkes torbaya!": *Radikal İki*, 16 Kasım 1997.

“Bu insanlar bu dandik takımları niye tutarlar?": www.chivi.com, Şubat 2001.

“Allah rızası için bir hoş söz": *Tam Saha*, Mart 2005. “Aykut Kocaman” bölümü ise *Virgül*'ün Mayıs 2004 sayısında yer alan bir yazıdan...